

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ; – ΜΑΡΕΪ ΜΠΟΥΚΤΣΙΝ (του Λεωνίδα Μανιάτη)

Ο Μάρεϊ Μπούκτσιν (Murray Bookchin) (14 Ιανουαρίου 1921 – 30 Ιουλίου 2006) ήταν Αμερικανός ελευθεριακός σοσιαλιστής θεωρητικός και συγγραφέας, θεμελιωτής της Κοινωνικής Οικολογίας.

Οι ιδέες του κινούνται στο χώρο του αναρχισμού, αν και προς το τέλος της ζωής του εισάγει την έννοια του «κοινωνικού αναρχισμού» ή «κομμουνισμού», διαχωρίζοντας τη θέση του από τον ατομικισμό που χαρακτηρίζει σημαντικό μέρος του αναρχικού κινήματος. Στην Ελλάδα, είναι ο πιο δημοφιλής και πιο μεταφρασμένος θεωρητικός της οικολογίας.

Βασικά βιβλία:

Our Synthetic Environment (1962).

The Limits of the City (1973).

Listen, Marxist! (1969). Ελληνική έκδοση: Άκου μαρξιστή, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1975).

Toward an Ecological Society (1980). Ελληνική έκδοση: Προς μια οικολογική κοινωνία, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1994.

The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy (1982). Ελληνική έκδοση: Η οικολογία της ελευθερίας, εκδ. Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1978.

The Rise of Urbanization and the Decline of

Citizenship (1987).

Social Anarchism or Lifestyle Anarchism: An Unbridgeable Chasm (1997). Ελληνική έκδοση: *Κοινωνικός ή Lifestyle Αναρχισμός: Ένα Αγεφύρωτο Χάσμα*, εκδ. Ισνάφι, 2005.

Περίληπτική παρουσίαση του βιβλίου του Μάρει Μπούκτσιν «Τί είναι Κοινωνική Οικολογία;»

Συγγραφέας: Bookchin Murray

Μεταφραστής: Κορακιανίτης Μάκης

Εκδότης: Βιβλιόπολις, 1992

Τίτλος πρωτοτύπου: *What is social ecology?*

Είναι η υποταγή της φύσης προϋπόθεση του πολιτισμού;

Η οικολογική κρίση σήμερα έχει ξεπεράσει κάθε προηγούμενο. Όμως, η νοοτροπία που οδήγησε σε αυτή την κρίση δεν είναι καινούργια. Πρόκειται για την αντίληψη εκείνη, που ταυτίζει την κυριαρχία του ανθρώπου επάνω στη φύση με τον «πολιτισμό».

Σύμφωνα με αυτή την καταστροφική για το περιβάλλον αντίληψη, η φύση παρουσιάζεται σκληρή, φειδωλή και εχθρική. Για να ξεφύγει ο άνθρωπος από το «βασίλειο της αναγκαιότητας» και να αναπτύξει πολιτισμό και ελευθερία, λένε, πρέπει πρώτα να καθυποτάξει τη φύση.

Αυτή η ιδέα είναι πολύ παλιά και πολύ διαδεδομένη. Μπορούμε να τη βρούμε σε διάφορους γνωστούς δυισμούς όπου, πάντοτε, ό,τι αφορά το «υλικό» και «φυσικό» θεωρείται κατώτερο, ενώ ό,τι αφορά το «πνευματικό» και το «άυλο» θεωρείται ανώτερο». Ας θυμηθούμε μερικά παραδείγματα:

– «Σώμα σε αντίθεση με την Ψυχή». Ο Πλάτων περιέγραφε το φυσικό σώμα ως τη φυλακή της αθάνατης ψυχής. Η ιδέα αυτή πέρασε και στη χριστιανική θρησκεία.

– «Ύλη σε αντίθεση με το Πνεύμα». Ο Καρτέσιος έβλεπε τον φυσικό κόσμο ως μια τεράστια μηχανή, ενώ τον έλλογο νου του ανθρώπου ως κάτι θεόσταλτο. Έτσι συμπέρανε ότι τα ζώα δεν καταλαβαίνουν και δεν αισθάνονται και άρα μπορούμε να τα χρησιμοποιούμε ως μηχανές παραγωγής προϊόντων!

– «Ένστικτο σε αντίθεση με τον Πολιτισμό». Ο Φρόνιτ πίστευε πως για να αναπτύξουμε πολιτισμό πρέπει να καθυποτάξουμε ή να εξιδανικεύσουμε τα ένστικτα, δηλαδή την ίδια μας τη φύση.

– «Νόμος της ζούγκλας σε αντίθεση με τη Τάξη». Σύμφωνα με την τρέχουσα κοινή αντίληψη για την θεωρία της εξέλιξης, στη φύση κυριαρχεί το δίκαιο του ισχυρότερου, ενώ αντίθετα ο πολιτισμός ταυτίζεται με την τάξη και την ευνομία.

Έτσι η ιστορία παρουσιάζεται σαν ένα προμηθεϊκό δράμα όπου ο άνθρωπος ηρωικά αντιστέκεται σε έναν κτηνώδη, εχθρικό και άκαμπτο φυσικό κόσμο. Η λογική ανθρωπότητα, που καλείται να τιθασεύσει την ανυπότακτη φύση.

Ακόμη και ο Μαρξ, αποδέχεται ότι «η κυριαρχία του ανθρώπου πάνω στον άνθρωπο» έχει τις ρίζες της στην ανάγκη για «κυριαρχία πάνω στη φύση». Όταν η φύση θα υποταχθεί, η ανθρωπότητα θα εισέλθει σε μια νέα εποχή ελευθερίας.

Όλη αυτή η εικόνα για την φύση, λέει ο Μπούκτσιν, είναι ψευδής. Οι άνθρωποι φορτώνουν στη φύση ανθρωποκεντρικές αντιλήψεις, τη νοοτροπία της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης που έχουν υιοθετήσει ο ένας για τον άλλο, μέσα στην κοινωνία τους. Ο υποτιθέμενος αγώνας της ανθρωπότητας για τη υποταγή της φύσης χρησιμοποιείται μάλιστα ως άλλοθι, για την ευκολότερη υποταγή των ανθρώπων σε απάνθρωπα ιεραρχικά συστήματα και κρατικούς θεσμούς.

Στην πραγματικότητα, στη φύση δεν κυριαρχεί το δίκαιο του ισχυρότερου ούτε ο ανταγωνισμός. Η φύση αποτελεί έναν κόσμο συμμετοχής και αλληλεπίδρασης των διαφόρων μορφών ζωής, έναν κόσμο συμπληρωματικότητας και αμοιβαιότητας. Μάλιστα, όσο πιο σύνθετο και πολύπλοκο γίνεται ένα οικοσύστημα, τόσο πιο

σταθερό είναι.

Η επιστήμη της Οικολογίας μας βοηθά να δούμε τη φυσική εξέλιξη όχι ως ανταγωνισμό μεταξύ ατόμων, αλλά ως εξέλιξη των οικοσυστημάτων προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης συνθετότητας και συμπληρωματικότητας.

Στη φύση δεν υπάρχει ιεραρχία και εξουσία, ούτε βασιλιάδες και υπηρέτες. Το λιοντάρι και το μυρμήγκι παίζουν εξίσου σημαντικό ρόλο στην ισορροπία ενός οικοσυστήματος. Ακόμη και αν υπάρχουν κάποιες απλές ιεραρχικές σχέσεις, για παράδειγμα στο εσωτερικό μιας αγέλης, στηρίζονται στο ηγετικό ταλέντο και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάποιων ατόμων της ομάδας. Δεν υπάρχει φυσικό ανάλογο αυτού που συμβαίνει στην ανθρώπινη κοινωνία, όπου άνθρωποι τρελοί ή ανίκανοι τίθενται επικεφαλής αυτοκρατοριών με εκατομμύρια υπηκόους!

Πως προκύπτει η ελευθερία στη φύση;

Η φιλοσοφία του Μπούκτσιν ανήκει στις λεγόμενες «φυσιοκρατικές» φιλοσοφίες, όπου όλα ανάγονται σε φυσικές διεργασίες. Συχνά οι φυσιοκρατικές θεωρίες κατηγορούνται ότι δεν μπορούν να εξηγήσουν την ύπαρξη της ελεύθερης βούλησης. Εφόσον, λένε οι επικριτές, στη φύση όλα κατευθύνονται από αυστηρούς φυσικούς νόμους, τότε όλα τα φυσικά όντα θα έπρεπε να είναι άβουλοι μηχανισμοί που υπακούουν τυφλά σε φυσικούς νόμους!

Ο Μπούκτσιν απαντά ότι η ελευθερία έχει φυσικές ρίζες και προκύπτει από τη φυσική εξέλιξη. Ο κάθε οργανισμός σε ένα οικοσύστημα δεν είναι ένα άβουλο ον που αντιδρά απλώς σε ερεθίσματα, όπως ένα καθαρά φυσικοχημικό σύνολο. Αντίθετα είναι «εκούσιος», στο βαθμό που αγωνίζεται για την αυτοσυντήρησή του και προσπαθεί να διατηρήσει την ταυτότητά του και την πολυπλοκότητά του. Επίσης, μετασχηματίζει το περιβάλλον του ώστε να αυξήσει τις δυνατότητές του για επιβίωση και καλοζωία.

Υπάρχει επομένως κάποια μορφή «ελευθερίας» που έχει προκύψει από τη φυσική εξέλιξη, η οποία έγκειται στο γεγονός ότι τα είδη κατά κάποιο τρόπο «διαμορφώνουν» και «επιλέγουν» το περιβάλλον τους και δεν είναι απλώς παθητικοί δέκτες. Εκεί βλέπει ο Μπούκτσιν τις φυσικές ρίζες της ελευθερίας.

Με την εμφάνιση της συνείδησης στον άνθρωπο, η εξέλιξη της ζωής προς συνθετότερες καταστάσεις (οι οποίες προσφέρουν περισσότερους βαθμούς ελευθερίας), γίνεται για πρώτη φορά εκούσια, αυτο-στοχαστική και συνειδητά δημιουργική.

Η ανθρώπινη ελευθερία και συνείδηση επομένως δεν έρχεται σε αντιπαράθεση με μια ανελεύθερη φύση, όπου βασιλεύει η αναγκαιότητα. Αντίθετα, η ελευθερία μας προέκυψε από μια φυσική τάση της εξέλιξης.

Η οργάνωση της κοινωνίας

Η Κοινωνική Οικολογία πρεσβεύει πως υπάρχει μια αέναη αλληλεπίδραση κοινωνίας και φύσης. Η έννοια που έχουμε για τη φύση είναι διαμορφωμένη από την κοινωνία μέσα στην οποία ζούμε. Από την άλλη, κάθε μορφή κοινωνικής ζωής έχει φυσική βάση.

Η ιεραρχία είναι θεσμικό και όχι βιολογικό φαινόμενο. Γιά το λόγο αυτό υπάρχει μια διαρκής φυσική ανθρώπινη παρόρμηση, που βγαίνει στην επιφάνεια σε κάθε επαναστατική περίοδο, για οργάνωση της κοινωνίας με βάση τις συντροφικές αυτοδιαχειριζόμενες κοινότητες.

Μια κοινωνία εκπληρώνει τη φυσική της τάση όταν οργανώνεται σε ένα πλούσια διαρθρωμένο δίκτυο αμοιβαίων ανθρώπινων σχέσεων, θεμελιωμένων στην κοινότητα, στην ολοκλήρωση της προσωπικότητας, στην ποικιλία, στην πολλαπλότητα των καθηκόντων.

Η φύση είναι λοιπόν παρούσα στην επιθυμία για μια αποκεντρωμένη κοινωνία, βασισμένη στις αξίες της συμπληρωματικότητας και της κοινότητας.

Λεωνίδας Μανιάτης
(Πηγή/Φωτό: Oikologos.gr)

31 Ιανουαρίου 2011